

A magyar állam vármegyéinek és thj. városainak népszaporodása az utolsó 40 év alatt.

Az államok, a törpék éppúgy mint az óriások, a legnevezetesebb emberi alkotások földünkön. Száraz geográfiai értelemben minden állam egy darab földből (ország) s egy csomó rajta élő emberből (nép) áll, vagyis két tényező van itt kapcsolatban egymással s a kettő együtt alkotja azt a magasabbrendű társadalmi szervezetet, vagy életegységet, amit jogász nyelven államnak mondunk.

A föld és az ember közt fennálló eme kapcsolat mértéke nem mindenütt és nem minden időben egyforma, hanem fokozatokat tüntet fel (pl. nomád és földművelő állam) s az illető nép fejlődésével, vagy tágabb értelemben vett műveltségével együtt erősbbödik. Minél műveltebb ugyanis valamely nép, azaz geográfiai értelemben véve minél jobban ki tudja használni lakóhelyének minden természeti előnyét (őstermelés, ipar, kereskedés, közlekedés), annál szorosabb kapcsolatba kerül földjével, tehát nemzetgazdasági értelemben véve annál nagyobb mértékben képes gyarapítani népi erőforrásait, vagyis képletesen szólva annál szilárdabb alapokra fektetheti államának épületét. A népeknek ezt a szakadatlan anyagi munkálkodását századok megszentelte történeti múlt táplálja szüntelen s ez avatja idők folytán a népeket nemzetté s az országokat hazává. A nemzet műveltségbeli haladása, a haza boldogulása, sőt fennmaradása azonban ismét szoros kapcsolatban van a nemzetet alkotó egyének, a haza fogalmával együtt támadt honpolgárok számának szaporodásával, vagy

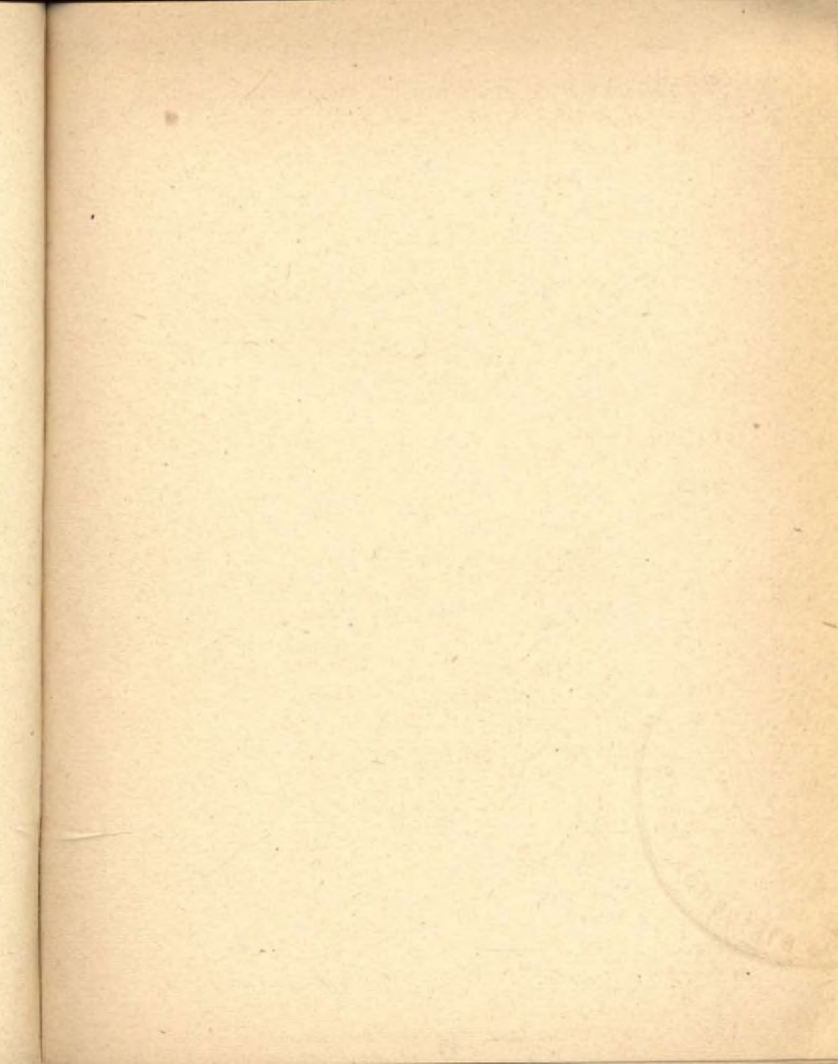
statisztikai nyelven szólva a népszaporodással. Ez különben magától értetődőleg benne foglaltatik a természettudománytól kölcsönzött társadalmi szervezet, vagy életegység fogalmában is, mert annál erőteljesebb és fejlődésre képesebb ez a szervezet vagy életegység, minél számosabb egyedből áll annak egyik tagja t. i. az ember.

Ilyen gondolatoktól vezetve kell szemügyre vennünk és egymással összehasonlítani az egyes államok népstatistikai adatait, elsősorban a népesség számát. De még egy tényezőt kell itt beiktatnunk t. i. az időbeliséget, vagyis a népesség számának hullámozását, szaporodását vagy fogyását hosszabb-rövidebb időközökön belül, mert ez az eljárás felel meg a társadalmi szervezetről vallott természettudományos felfogásunknak. Mi most hazánk népességének 40 évi mozgalmát, gyarapodását és fogyását akarjuk röviden bemutatni, mégpedig közigazgatási egységek t. i. megyék és önálló thj.-városok szerint, hogy az egyik tényezőnek t. i. a földnek új geográfiai eleme a térbeli megosztottság is kellőképpen kidomborodjon.

Vármegyéink Jakosságának száma (a később fel- említendő városok nélkül) 1869-ben 14.340.000, 1910-ben 18.460.000 volt. Ehhez a gyarapodáshoz az egyes vármegyék (l. a térképet) különböző arányban járultak hozzá. Vannak erősen, közepesen és gyengén szaporodó, sőt sajnos fogyó vármegyéink is. A néphullámozást szabályozó, gyorsító vagy gátló okok természetesen igen sokfélék lehetnek, azokat minden egyes vármegyére s ezen belül minden egyes községre beható tanulmányok útján lehet csupán megállapítani. Ez a „népleírásban”, vagy szerintünk helyesebben „nemzettan” feladata,

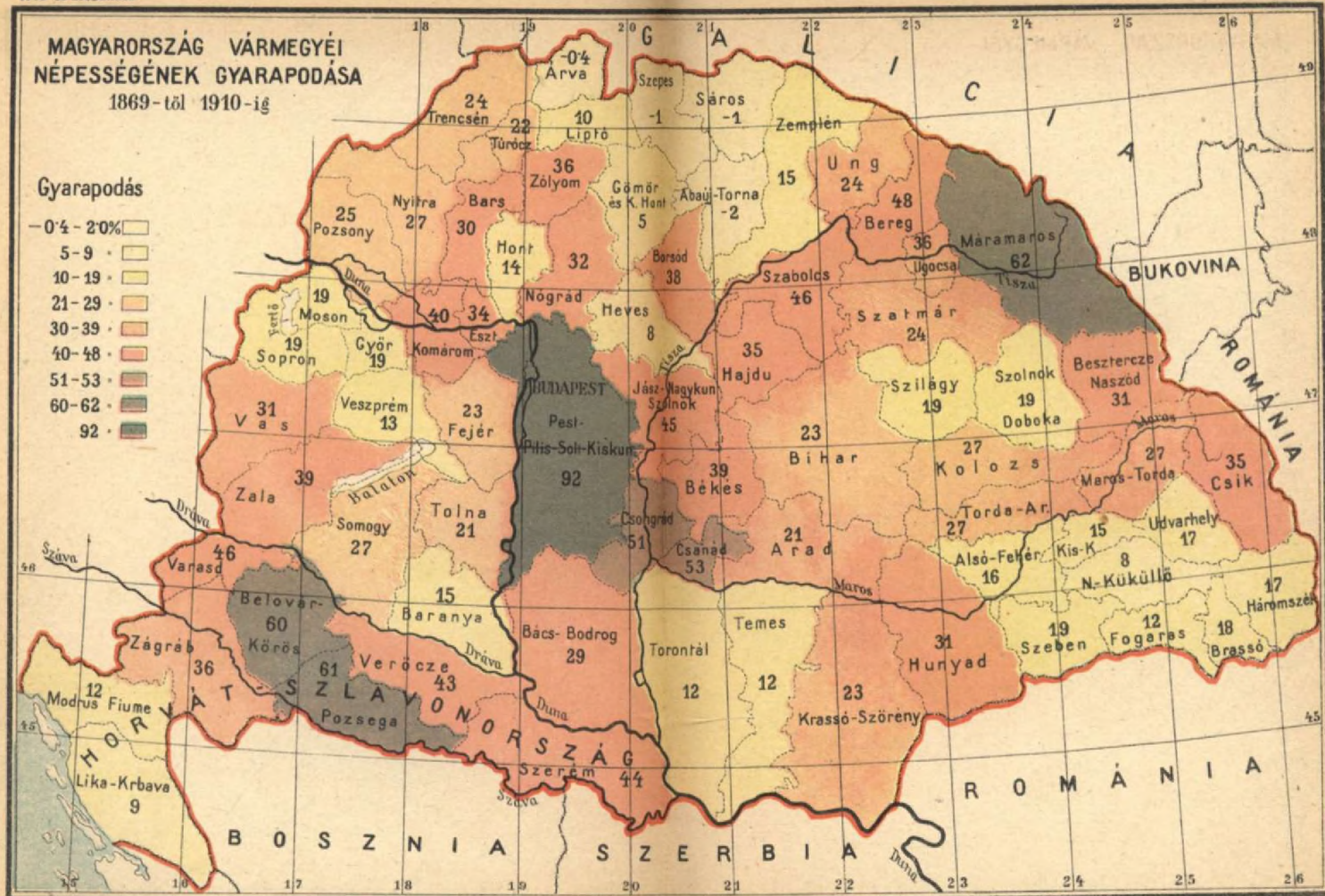
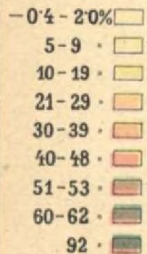
Ez alkalommal teljesen elégséges ha a térképnek főbb szembeszökő foltjairól mondjuk el a legszükségesebb földrajzi tudnivalókat, annak előre bocsátásával, hogy hazánk népszaporodása a születések számát tekintve a többi európai államokéhoz képest elég kedvezőnek mondható ugyan, de közegészségügyünk elmaradottsága, a felette nagy gyermekhalandóság s a tüdővész nagymértékű pusztítása, de mégis legfőképpen a tengerentúli kivándorlás (l. a tavalyi Zsebatlaszt) erősen mégzavarja ezt az örvendetes képet.

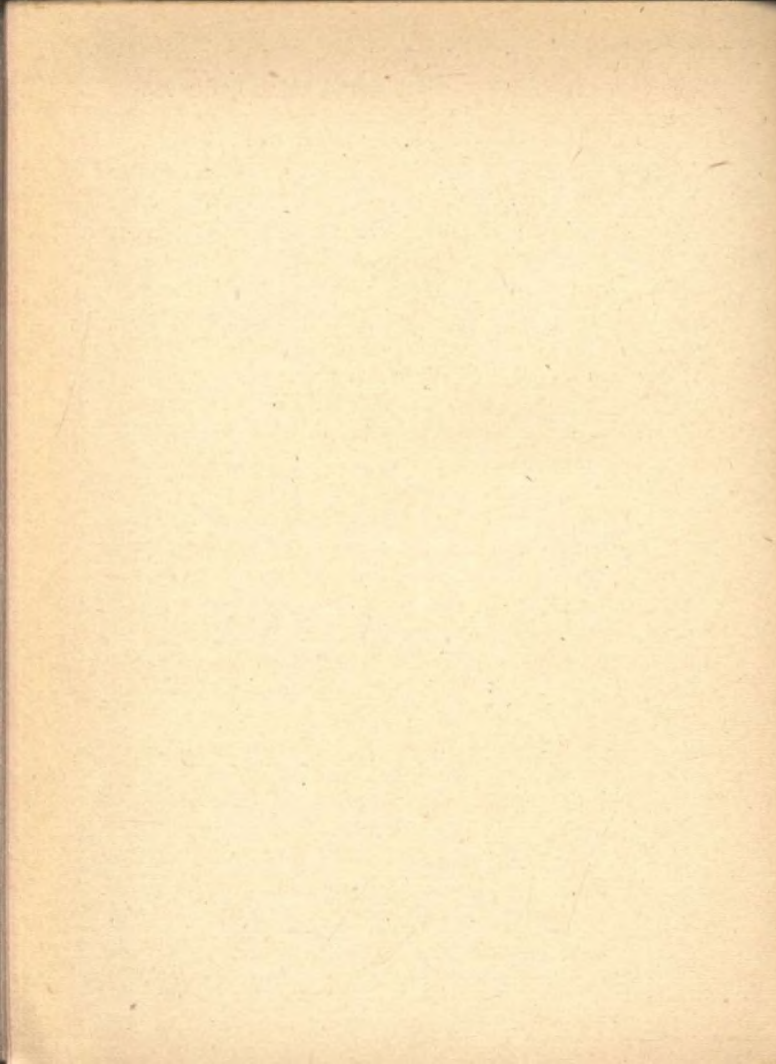
A kivándorlás szomorú hatását mutatja néhány felsőmagyarországi vármegyénk (Árva, Szepes, Sáros, Abauj, Gömör, Liptó, Zemplén), melyeknek lakossága 40 év alatt alig gyarapodott, vagy éppen csökkent, amit csak némileg enyhít az, hogy az elvándoroltak egy része Budapestre költözött. Fonnyadó ágak ezek nemzetünk életerős fáján. Némely vármegyénket a születések számának csökkenése (egygyermek-rendszer) s részben a belső vándorlás sorvasztja. Ilyenek pld. Veszprém, Baranya, Torontál, Temes. A Dunántúl természetes gyarapodása újabban mérsékelt s ezenfelül lakosságának feleslegét a közeli Ausztria és Horvát-Szlavonország, de elsősorban Budapest szívja föl (több mint 100.000 lélek) s innen van, hogy fővárosunkban a túladunai tájszólás az otthonos. Az itteni vármegyék között vezérkedő Komárom kedvező helyzetét jelentékeny elvándorlási arányszáma s a megye északi felének erős szaporodása ellenére főleg a tatavidéki bányatelepek népsűrítésének köszönheti; az apró falvakban bővelkedő Zala ellenben természetes szaporodásának. Győr, Tolna és Fehér Budapestnek adja le feleslegét (ugyanúgy Pest dunamelléki alsó járásai is),

MAGYARORSZÁG VÁRMEGYÉI NÉPESSÉGÉNEK GYARAPODÁSA 1869-től 1910-ig

Gyarapodás

Somogy a nagybirtokok miatt marad hátra, bár bevándorlás útján sok mezőgazdasági cselédet kap.

Itt említjük meg, hogy a belső népcseré oly nagymértékű hazánkban, hogy az összes lakoságnak $\frac{1}{3}$ -a nem ott született, ahol az utolsó népszámlálás összeírta. Legtöbb az elvándorlás más országrészbe Fejérből, Bácsból, Győrből, Veszprémből és Tolnából, legkevesebb az erdélyrészi megyékből. Ez a mozgalom persze folyton növekszik s mind újabb vidékekre terjed ki.

A szlavóniai vármegyék jórészt a magyarországi bevándorlásnak köszönhetik magas százalékszámukat (magából Bácsból több mint 50.000 lélek), a horvát megyék természetes népszaporodása azokénál jóval kedvezőbb, a terméketlen Modrus-Fiume és Lika-Korbáva kivándorlás által csökkennek.

Az északnyugati Felföld többi megyéi elég szaporák, de a belső vándorlás révén ezek is sokat veszítenek. A természetes úton lassan szaporodó Hont élesen kiválik bánya és ipartelepek által gyarapodó szomszédainak (Esztergom, Bars, Zólyom, Nógrád) koszorújából. A feltűnően elmaradt Hevest szintén szapora megyék fogják közre, de ennek oka Honttal szemben nem a születések számának csökkenése, hanem a ki és elvándorlás.

A Felső-Tisza vidékén ellenben három vármegye virít ki a sorból u. m. Szabolcs, Bereg és Máramaros. Itt a természetes szaporodás (részben a galíciai bevándorlás) rúghatja fel a százalékszámot.

A Királyhágóntúli megyék 40 év alatt csak gyenge növekedést mutatnak, pedig mint említettük innen az elvándorlás is csekély s csak az újabb időben indult meg, mégpedig az oláhság köréből a legerősebben. Oka ennek a természetes szaporodás lassúsága, első-

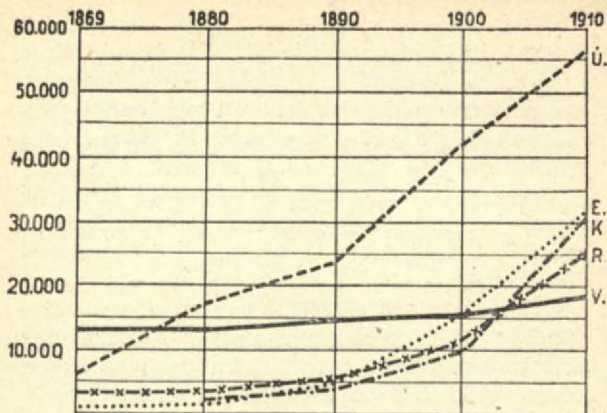
VÁROSAINK LAKOSSÁGÁNAK SZÁZALÉKOS GYARAPODÁSA
1869-től 1910-ig.

	Zágráb 266%
	Budapest 219%
	Fiume 171%
	Miskolcz 129%
	Kolozsvár 120%
	Nagy-Várada 110%
	Pécs 100%
	Debreczen 95%
	Temesvár 86%
	Arad 86%
	Szatmár-Németi 86%
	Kassa 86%
	Maros-Vásárhely 82%
Ujvidék 73%	Székesfehérvár 50%
Eszék 65%	Komárom 39%
Győr 63%	Versecz 28%
Szeged 62%	Hódmező-Vásárhely 26%
Kecskemét 60%	Zombor 24%
Szabadka 60%	Pancsova 20%
Pozsony 58%	Baja 14%
Zimony 58%	Varasd 14%
Sopron 50%	Selmecz és Bélabánya 8%

sorban Nagykovácsiban és Fogarasban, melyek e tekintetben legutolsó megyéink között állanak. Legszaporább vármegye itt Csík (részben bevándorlás útján), míg a sorból kiváló Hunyad és Beszterce-Naszód elsősorban bevándorlással növekednek. Ez különösen Hunyad szénvidékének képét változtatta meg. Beszterce-Naszód máramarosmezei zsidósággal szaporodott.

Igen erős szaporodásukkal tűnnek ki az alföldi magyar vármegyék között Jász-Nagykun-Szolnok, Csongrád, Csanád és Pest. Mindannyian a gazdasági fellendüléssel együttjáró erősebb természetes gyarapodásnak köszönhetik újabb időben történt gyors előrelépésüket, Pest ezenfelül a főváros fellendülésével kapcsolatos közeli környék hirtelen benépesedésének, a főváros területéről való kiköltözésnek s a nagy homokterületek művelés alá fogásának.

Míg vármegyéink lakossága 40 év alatt csak 29⁰/₀-kal szaporodott, törvényhatósági jogú városainké (Fiumével együtt) kerek 100⁰/₀-kal, azaz 1,080.000 lélekről 2,280.000-re emelkedett. Ennek a nagyarányú bevándorlás a magyarázata, aminek viszont gazdasági okai vannak. A városok általában kétannyit szaporodnak bevándorlás, mint természetes szaporodás útján és pedig legerősebben az ipari és kereskedelmi központok (Budapest, Zágráb, Temesvár) s kevésbé a mezőgazdasági városok (Szabadka, Hódmező-Vásárhely, Kecskemét.) Városaink 1900-tól 1910-ig több mint 200.000 lelket nyertek bevándorlás által; e számban persze a külföldiek is (5⁰/₀) bennfoglaltatnak. Viszont a vármegyék 850.000 lelket veszítettek ki és elvándorlás által. Így nőnek mind rohamosabban városaink. Növekedésüket a mellékelt ábra mutatja. Terünk nem engedi,

Újpest, Erzsébetfalva, Kispeszt, Rákospalota
(és összehasonlításnak Vác) népességének
gyarapodása 1869-től 1910-ig.

hogy erre bővebben kiterjeszkedjünk, csupán annyit jegyzünk meg még meg, hogy néhány városunkból az elvándorlás is nagy. Ilyenek pld. Baja, Komárom, Székesfehérvár, Selmeczbánya és Varasd, melyek ez úton lakosságuknak több mint 30%-át elveszítették Budapest és Zágráb javára. De még a nagy mezőgazda városok is mint pld. Szeged, Hódmező-Vásárhely és Kecskemét jóval 10.000-en felül bocsátottak ki magukból telepés rajokat a közelebbi és távolabbi vidékekre. A természetes szaporodás szerint is lassú tempóban gyarapodó Zombor, Veszeg és Baja részben földrajzi fekvésük miatt kevésbé növekednek.

Dr. Bátty Zsigmond.